

fő irányait, a magyar politika hibáit, illetve helyzetéből következően a nagyhatalmaknak való kiszolgálattottságát és a magyarság hányattatását. A korszakokat „könyvekben” írja le, kapcsolódva az első kötet tematikájához. Így a történelmet a hetedik könyvtől a tizenharmadik könyvig (1939-ig) követhetjük nyommon. A könyveket áttekintéssel nyitja, és a felhasznált irodalom jegyzékével fejezi be. A korszakok történeti irodalmának ismerete a mai történészek számára is kitűnően használható és irigylésre méltó. A tizenharmadik könyv lényegre törő megállapításai Magyarország szerepéről az első világháborúban és az utána következő nemzeti tragédiáról: megkapóak. Az ismeretlen jövőt Szekfű a következőképpen látja, egyben művét ezekkel a sorokkal zárja: „A Harmadik Birodalom elleni háború kitörése Magyarországot a legveszélyesebb zónába helyezte, Németország és Oroszország szomszédságába. Horthy ez időben érte meg kormányzóságának huszadik évét, és az ő vezetése alatt félelem nélkül, de részvéttel, borzadállyal és nagy emberi szolidaritással várja a háború végét a magyar nép.”

BARACSI ERZSÉBET

(*Osiris Kiadó, Budapest, 2002, 562 oldal, 3800 Ft*)

PIERRE MANENT:

Politikai filozófia felnőtteknek

Ágyban vannak már a gyerekek? Akkor eljött az idő, hogy a neves kortárs eszmetörténész, Pierre Manent munkája végre előkerüljön a gondosan kulcsra zárt fiókból... A tréfát félretéve: a fenti cím ugyan a fordító leleménye (a szerényebb francia eredeti csupán „közérthető politikafilozófiai kurzust” ígér), mégis érdemes elidőznünk nála néhány pillanatra. A magyar változat két okból is valódi telitalálat. Egyrészt azt hivatott kifejezni, hogy Manent előadásainak gyűjteménye nemcsak a szaktudósok figyelmére tart igényt; kellő érettség (és persze némi közéleti tájékozottság) birtokában minden érdeklődő haszonnal forgathatja. Másrészt, ha indirekt módon is, de előrevetíti, mi áll a kezünkben tartott kötet fókuszában – ennek megvilágítása érdekében viszont rövid kitérőt kell tennünk.

A szerző által előszeretettel idézett német filozófus, Immanuel Kant a következőképpen határozza meg a felvilágosodás fogalmát: az ember kilábalása maga okozta kiskorúságából. Ez a „felnőtté válás” nem egyéb, mint az a történelmi folyamat, amelynek során az ember (közelebről a nyugat-európai ember) lemond az Isten, a természet vagy a szuverén uralkodó által szabott parancsolatok

követéséről, s önmaga törvényhozójává válik. Vajon mi lehet e folyamat végpontja? Kant után két évszázaddal már biztosan tudjuk a választ: a modern képviseleti demokrácia.

A könyv tehát a demokratikus társadalom azon felelős polgárait szólítja meg, akikben nem csupán négyévente ébred kíváncsiság az általuk alkotott „önmagát kormányzó közösség” természete iránt. Szerzője nem egy konkrét társadalomfilozófiai álláspont mellett száll síkra, hanem átfogó látéleket kíván nyújtani a jelenkori demokráciáról. Ahelyett azonban, hogy kizárólag az absztrakt „jelenre” szegezné tekintetét, Manent a múlt és a jövő horizontját sem felejt el szemmel tartani; úgy véli, az előttünk álló (esetenként tornyosuló) társadalmi kérdések csak akkor közelíthetők meg adekvát módon, ha tisztában vagyunk azokkal a eszmei változásokkal, amelyek napjaink politikai formáinak kialakulásához vezettek. Az előadások ezért többnyire eszmecserejellegűek, amelyekben a politikai filozófia olyan klasszikusai jutnak szóhoz, mint Locke, Hobbes, Rousseau és Tocqueville.

Manent értelmezésében a demokrácia fundamentumát a szétválasztás és a megkülönböztetés biztosítja; gondoljunk csak az állam és az egyház elválasztására, a hatalmi ágak elkülönítésére, esetleg a szakmai professzionalizmust elősegítő munkamegosztásra. A megkülönbözte-

tések eme rendszere azonban óhatatlanul kitermeli a maga ellentmondásait vagy legalábbis belső feszültségeit. Bár a könyv számos hasonló jelenség elemzésére vállalkozik, az alábbiakban kénytelenek vagyunk néhány példára szorítkozni. A modern demokrácia születése a nemzetállamokhoz kötődik, kibontakozása azonban súlytalanná teszi a nemzet eszméjét. A demokratikus közösség politikai egyenlőséget ígér tagjainak, miközben növeli és megerősíti gazdasági egyenlőtlenségüket. És végezetül: a demokrácia (mint „a nép uralma”) polgárainak politikai aktivitását előfeltételezi, a magánszféra elkülönítésével és kiterjesztésével mégis ennek ellenkezőjét mozditja elő, mivel az emberek egyre közömbösebbé válnak a „fejük felett zajló” közéleti események iránt.

Manent éles szemű megfigyelései ellenére sem válik a demokrácia borúlátó kritikusává. Meggyőződésével vallja: a demokrácia „belső logikájából” fakadó problémák éppen a demokratikus vívmányokra támaszkodva orvosolhatók. Könyvét a megfontoltság és a jövőbe vetett remény sajátos egyensúlya teszi igazán érdekessé – immár az egyesülő (és véletlenül sem „újraegyesülő”!) Európa kihívásaival számot vetni kívánó magyar olvasó számára is.

PÁPÁY GYÖRGY

(Fordította Kende Péter, *Osiris Kiadó*, Budapest, 2003, 336 oldal, 2280 Ft)